

Vuk'uzenzele

O e tlisediwa ke Ditlhaeletsano tsa Puso (GCIS)

English/Setswana

Sedimonthole 2021

Buletsa ditiro tsa bonweenwee ka go letsetsa mogala wa go lwantshana le bonweenwee

FA E LE GORE o belaela gore felo gongwe mo pusong go diriwa bonweenwee, bogodu kgotsa sengwe se se seng mo molaong, o kopiwa gore o buletse ditiro tseo.

Silusapho Nyanda

Go fedisa bonweenwee mo pusong e santse e le selo se se botlhoka thata mo e bile Mogala wa Naga wa go Lwantshana le Bonweenwee o dirang gore go nne bonolo thata gore baagi ba buletse fa go na le ditiragalo tse ba belaelang e le tsa bonweenwee.

Mogala ono o thankgolotswe ke Khomišene ya Ditirelo tsa Puso

(PSC) mo ngwageng wa 2004 mme fa e sale o simolola go dira o setse o letseditse makgetlo a feta a le 100 000 mo go begilweng ditatofatso tsa bonweenwee le tsa tsamaiso e e sa lolamang.

Dikgato tseno tsa go letsetsa mogala ono di thusitse gore go tlhatlhelwe dikgetse di le 24 035 tsa bonweenwee, bogodu le ditiro tse dingwe tsa go tlola molao tse ga jaana di phuruphudiwang, Michael Seloane wa Khomišene ya Ditirelo tsa

Puso o tlhalosa jalo, yo e leng ene yo a okameng tiro yotlhe e e diriwa ke khomišene eno.

Mo ngwageng wa 2020 le wa 2021, mo mogaleng ono go begilwe dikgetse di le 337. Mo dikgetseng tseno tsotlhe, dikgetse di le 35 di ne di le mabapi le ditatofatso tsa go thapiwa le go neelwa dithendara ka tsela e e seng mo molaong mme Khomišene eno ga jaana e samagane le go dira dipatlisiso mo go tsona.

Dikgetse tse dingwe tsotlhe tse di setseng di rometswe kwa mafapheng a mangwe a puso le kwa mapodising gore di batlisisiwe teng koo.

Ditatofatso tse di amanang le kabo ya dintlo tsa setšhaba (di-RDP), dithendara le megolo ya go thusa baagi ke tsona ka bontsi tse di begiwa.

“Fa go ne go sekegilwe nakwana ditiro tsa ka fa nageng re amogetse diimeile di le dintsi tsa go re loma tsebe.

Re na gape le motšhini yo o rekotang melaetsa fa batho ba letsa ka nako e batlhankedi ba khomišene ba tšhaisitseng,” Seloane o tlhalositse jalo.

O tlaleditse ka gore fa e sale maemo a go sekega nakwana ditiro tsa ka fa nageng a repisiwa, jaanong ditatofatso tsa bogodu tse di begiwa ka bontsi ke tsa megolo ya go thusa setšhaba, segolo jang Mogolo wa go Inola Baagi ba ba sa Direng mo Matsapeng a a Tlisitsweng ke

Leroborobo leno.

Mo go gagamatseng dikgato tsa go lwantshana le bonweenwee, puso e thapetse ditheo tse di disang kobamelo ya molao batlhankedi ba ba nang le bogoni mmogo le go tlhoma

Tikwatikwe ya Ditirelo tse di Golaganeng tsa go Phuruphutha Bonweenwee. Tikwatikwe eno e bokeleditse ditheo tse di disang kobamelo ya molao gore di abelane ka tshedimosetso le didirisiwa gore di kgone go lwantshana le bogodu le bonweenwee mo dithendaraeng tsa go reka ditirelo le didirisiwa tsa go lwantshana le COVID-19.

Go diragala eng fa re sena go lomiwa tsebe?

Seloane a re fa ba sena go lomiwa tsebe ka mogala ono, batlhankedi ba ba tlhatlhobang ditatofatso ba tla tlhatlhoba gore tatofatso eo e na le tshedimosetso yotlhe e e tlhokagalang.

Tshedimosetso eno ke e e buang ka gore mang o dirile eng, tiragalo e motho yo a lato-fadiwang ka yona o e dirile neng le gore goreng a e dirile.

O tlhalositse gore fa go ka fitlhelwa gore tatofatso eo ke boammaruri, e ka tswa e le ya go thapa kgotsa go neelana ka dithendara ka tsela e e seng mo molaong, go duelwa pipamolomo, go dira bonweenwee

E tswela mo go tsebe 2

Go buisa Vuk'uzenzele tsenya epe ya GOVAPP e o ka e fitlhelang mo go:

Morago o batle SA Government mo go Google playstore kgotsa mo go appstore

IKGOLAGANYE LE RONA MO GO

Vuk'uzenzele

@VukuzenzeleNews

Diwebesaete ke: www.gcis.gov.za Imele ke: vukuzenzele@gcis.gov.za
www.vukuzenzele.gov.za Mogala ke: (+27) 12 473 0103

Tshedimosetso House:

1035 cnr Frances Baard and Festival streets, Hatfield, Pretoria, 0083

VUK'UZENZELE KE MAHALA, GA E REKISIWE

E tswela go tswa mo go tsebe 1

mo go abelaneng ka di-RDP, go utswa megolo ya go thusa baagi, go amega mo ditiragalong tsa go tshedisa baagi ba dinaga tsa kwa ntle ka tsela e e seng mo molaong, go amega mo ditiragalong tsa go otl batho ba bangwe, go utswetsa batho ba bangwe kgotsa go ba direla bogodu - khomišene eno e tla tsaya tshwetso ya gore e eletse lefapha le le amegang gore le ka tsaya dikgato tsa mothale ofe go kgalema ditiragalo tseo kgotsa e tla romela kgetse eo kwa lephateng la ba di-Hawks kgotsa kwa lephateng la ba

Tirelo ya Sepodisi sa Aforika Borwa kgotsa kwa Setlhopheng sa Tiro ya go Lwantsha Bonweenwee gore ba tswelletse dipatlisiso tsa tatofatso eo.

Dikgetse tse Khomišene eno e di romelang kwa mafapheng a a amegang ke tse di latelang:

- Dikgetse tseo batlhankedi ba puso ba ba dirang letseno le lengwe ntle le go rebolelwa tetla ya go dira seo ke lefapha le ba le direlang;
- Dikgetse tseo batlhankedi ba puso ba ba direlang lephata le le dirisanang le puso mme ba sa itsesa lefapha la puso le ba le direlang, mmogo le;
- Dikgetse tsa maitsholo a a tswileng mo tseleng.

Seloane a re Khomišene eno e naya mafapha a puso sebaka sa matsatsi a le 60 gore a dire dipatliso le go tswala kgetse. A re morago ga nako eno lefapha le le amegang le tshwanetse go itsese Khomišene eno ka dikgato tse e di tsereng. "Fa re kgotsofaditswe ke dikgato tse lefapha leo le di tsereng, le rona mo letlhakoreng la rona re tla tswalela kgetse eno, mme fa re sa kgotsofala re tla boela kwa lefapheng leo go le gwetlha gore ba dire se se tshwanetseng."

Regonetefaletsa gore o ka se itsiwe

Fa motho yo a ntshang mosi ka sekhurumelo a batla go nna tlhokaina, motlhankedi wa mogala wa Khomišene o tla mo kopa fela dintlha tsa go ikgolaganya le ene. Seno se botlhokwa gonne fa go tlhokagala tshedimosetso e nngwe go tshegetsa kgetse ya gagwe ba tla tlhoka go ikgolaganya le ene.

Seloane o boletse jalo gore batho ba ba ntshang mosi ka sekhurumelo mo mogaleng wa Khomišene eno ba sirelediwa

ka go se rothise mmutla madi fa e le gore ba batla go nna bo tlhokaina. O tlhalositse gore batlhankedi ba ba tlhatlhobang ditatofatso ba katisitswe gore ba itse go se rothise mmutla madi ka dintlha tsa tshedimosetso ya dipaki.

Seloane a re maAforika Borwa a tshwanetse go buletsa fa go na le ditiragalo tsa bonweenwee gonne di utswetsa batho ba ba humanegileng e bile di thibela tlhabologo, mme seno se dira gore naga e palelwe ke go tlhabologa.

Mogala wa go Lwantshana le Bonweenwee: 0800 701 701
Baagi ba ba ntshang mosi ka sekhurumelo ba ka loma Khomišene tsebe ka imeile mo go integrity@publicservicecorruptionhotline.org.za kgotsa ka go romela fekese mo go 0800 204 965.

Go nolofatsa thulaganyo ya go tlhatlhela ngongora ya GEPF

Ditokololo, batlhankedi ba ba rolang tiro le bajalefa ba Letlole la go Tlamela Badiredi ba Puso fa ba Rola Tiro (GEPF) botlhe jaanong go na le koo ba ka lelelang teng fa go na le tirelo epe fela e ba sa e kgotsofalelang mo letloleng leno.

Boto ya GEPF sešweng jaana e tlhomile kantoro e e tla samaganang le dingongora go netefatsa gore dikeledi tsa ditokololo tsa letlole leno mmogo le ba malapa a bona ga di wele mo fatshe. Kantoro ya Moombate wa Letlole la go Tlamela Badiredi ba Puso fa ba Rola Tiro (GEPO) ke kantoro e e leng ka fa gare ga setheo sa GEPF mme fela yona ga e tsee letlhakore.

GEPF ke e nngwe ya ditheo tse dikgolo mo lefatsheng tsa matlole a go rola tiro, e na le ditokololo di le 1.2 milione ba ga jaana ba santseng ba le mo tirong, le batlhankedi ba ba rotseng tiro mmogo le bajalefa ba bangwe ba feta ba le 450 000. Letlole leno le tlhomilwe le go laolwa go ya ka Molao wa Letlole la go

Tlamela Badiredi ba Puso fa ba Rola Tiro.

Moatefokate Makhado Ramabulana ke ene yo a thapilweng go nna Moombata. A re kantoro eno e tlhomilwe ka maitlhommo a go thusa batho ba ba sa kgotsofadiweng ke ditirelo tsa GEPF.

Kantoro eno e tla tswela mosola batho ba ba senang dithata tsa go ka isa setheo seno kwa kgotlatshekelo.

Pele batho ba tseela setheo seno dikgato ka go se buletsa kwa Kantorong ya Mosireletsi wa Setšhaba kgotsa go se isa kwa kgotlatshekelo, ba ka ikopela mo go Kantoro ya Moombata go ba thusa go rarabolola matsapa a ba nang le ona le setheo seno.

Kantoro ya Moombata e tla thusa go rarabolola matsapa a a tsamaisanang le tiego ya go duelela badiradikopo mo go nang le mabaka a a sa utlwagaleng a a tlhodileng tiego eno. Kantoro eno e tla thusa go rarabolola fela dingongora tse di nang le sebaka sa dingwaga di le tharo di ise di rarabololwe.

Dingongorego tse dingwe

tse di welang mo matsogong a GEPO ke tse di latelang:

- Fa batlhankedi ba setheo seno ba sa dire tiro ya bona go ya ka melao le melawana ya Letlole leno;
- Go se diragatse tsholofetso ntle le go tlhalosetsa motho mabaka a a utlwagalang a go se diragatse tsholofetso eo; mmogo le
- Fa motlhankedi wa GEPF a abelana ka tshedimosetso e e fosagetseng kgotsa e e latlhetsang.

Pele motho a romela ngongora ya gagwe kwa kantorong ya GEPO, o tshwanetse a simolole pele ka go kwalela GEPF ka ngongora yagagwe

kgotsa a kwalele Setheo sa Tsamaiso ya Letlole la go Tlamela Badiredi ba Puso fa ba Rola Tiro (GPAA) kgotsa a kwalele mothapi wa gagwe mme a ba neye sebaka gore ba ipatlisisa ba tle ba kgone go tsibogela ngongora ya gagwe.

"O tla tshwanelwa ke go ba naya sebaka sa matsatsi a le 30 gore ba rarabolole matsapa a a leng teng. Fa matsatsi a le 30 a ka feta mme ngongora ya gago e ise e rarabololwe, ke teng mo o ka romelang ngongora ya gago kwa go Kantoro ya Moombata," Ramabulana o tlhalositse jalo.

Kantoro ya Moombata ga e kitla e samagana le ngongora

e e setseng e le mo diatleng tsa setheo se sengwe se se dirang dipatlisiso tsa semmuso ka ngongora eo.

"E tla re morago ga dibeke di le pedi ngongora e setse e amogetswe GEPO ya sekaseka ngongora eo mme ya tsibosa mong wa ngongora gore e tla sala morago kgotsa e ka se kgone go sala morago ngongora ya gagwe."

Fa Katoro eno ya Moombata e re e ka se kgone go sala morago ngongora ya mongongoregi, mongongoregi a ka kwalela Katoro eno pele ga matsatsi a le 21 a ka feta, morago ga go amogela karabo eno go tswa mo kantorong eno, go e tlhalosetsa mabaka a gore goreng a dumela gore ngongora ya gagwe e tsamaelana sentle le tiro e e welang mo diatleng tsa yona.

Tshedimosetso ka botlalo mabapi le gore o ka tlhatlhela jang kopo e ka fitlhelwa mo webesaeteng ya GEPO mo go www.gepo.co.za Dingongora di ka tlhatlhelwa le ka inthanete, ka go kwalela kantoro eno kgotsa ka go ba romela imeile.

Go bona tshedimosetso ka botlalo ikgolaganye le Motlhankedi yo a Samaganang le Dingongora ka go mo kwalela lekwalo mo go Complaints Manager, P.O. Box 11005, Hatfield, Pretoria, 0028, kgotsa ka go mo kwalela imeile mo go enquiries@gepo.co.za kgotsa gona go mo letsetsa mogala mo go: 012 110 4950

government
communications

Department:
Government Communication and Information System
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

Tel: 012 473 0353

Email: vukuzenzele@gcis.gov.za

Address: Private Bag X745, Pretoria, 0001

Acting Head of
Editorial and Production
Tyrone Seale | tyrone@gcis.gov.za

Acting Editor-in-Chief
Zanele Mngadi | zanelemngadi@gcis.gov.za

Managing Editor
Irene Naidoo | irene@gcis.gov.za

Writers

More Matshediso
Jauhara Khan
Silusapho Nyanda

Senior Designer
Tendai Gonese

Language Practitioners
Nomgcibelo Motha
Boitumelo Phalatshe
Thandolunye Magudulela

Vuk'uzenzele
is published by Government
Communications (GCIS)

Printed by: RISING SUN PRINTERS
for extraordinary service

All rights reserved. Reproduction of the newspaper in whole or in part without written permission is strictly prohibited.

Distributed by: ON THE DOT

Re tlhoma sedibananapele sa dipeeletso

Ka tlwaelo fa nako e tsamaya fa re bitsa babeeletsi go tswa kwa mafelong a farologaneng ka fa nageng le kwa dinageng tsa kwa ntle go tsenela Khonferense ya Dipeeletso ya naga ya Aforika Borwa e e tshwarwang ngwaga o mongwe le o mongwe.

Re ne ra tshwara Khonferense ya Dipeeletso ya ntlha ka ngwaga wa 2018 ka maitlhamo a rona a magolo a go bokeletsa dipeeletso tse dintšhwa tse di ka dirang bokanaka R1.2 trilion e mo sebakeng sa dingwaga di feta di le tlhano. Mo ngwageng wa 2018 le wa 2019 khonferense eno e ne ya tsenelwa ke baromiwa ba feta sekete, mo ngwageng wa 2020 e ne ya tshwarwa ka mafaratlhatlha a dibidio mo inthaneteng ka ntlha ya leroborobo la COVID-19.

Dikhonferense tseno tsotlhe di kgonne go bokeletsa maikano a go beeletsa matlole a a fetang R770 bilione mo makaleng a mantsi a a farologaneng mo ikonoming.

Khonferense ya bone ya Dipeeletso ya naga ya Aforika Borwa e ne e tshwanetse go tshwarwa ka kgwedi ya Ngwanaitseele 2021, mme ka ntlha ya ditiragalo tse dintsi nyana tse di tla tshwarwang mo pakeng eno, go ne ga tsewa tshweetso ya gore e tshwarwe ka kgwedi ya Mopitlwe mo ngwageng wa 2022. Ka ditiragalo tseno go buiwa ka Ditlhopho tsa Dipusoselegae, khonferense ya Maemo a Phetogo ya Maemo a Loapi ya COP26 mmogo le Kopano-kgothakgothe ya Kgwebisano ya Dinaga tsa Aforika. Ntlha e nngwe gape e e botlhokwa ya go tshwara khonferense eno mo ngwageng o o tlang ke gore batho ba bantsi mo ngwageng o o tlang ba tla bo

ba setse ba tlhabile moento wa COVID-19, mme seno se tla re tswela molemo thata mo dikgatong tsa go tsaya maeto le go kgobokana.

Le fa tota e le gore Khonferense ya Dipeeletso ya naga ya rona e diegisitswe ka dikgwedi di se kae, maitlhamo a rona a magolo a dipeeletso a santse a le teng. Le fa re le mo teng ga mpa ya dikgwetlho tsa ikonomi tse di tlhodilweng ke leroborobo la COVID-19, tse di gakaditsweng gape le ke dikhuduego tse di nni-leng teng kwa mafelong a mangwe mo porofenseng ya KwaZulu-Natal le ya Gauteng mo kgwedding ya Phukwi, ditlamo di tswela go diragatsa ditsholofetso tsa tsona le go lebelela ditšhono tse dingwe tse di ka tswang di le teng mo nageng ya Aforika Borwa.

Mo ngwageng o le mongwe fela o o fetileng ditsholofetso tsa dipeeletso tse di ka dirang R120 bilione di tsentswe mo porojekeng ya dikago kgotsa ya tlhabololo ya dikago. Seno se raya gore 38% ya ditsholofetso tsotlhe tsa dipeeletso kgotsa ditsholofetso tsotlhe tsa dipeeletso tse di ka dirang R290 bilione go fitlha mo motsotsong ono di tsenyele-ditswe mo ikonoming. Tse dingwe tsa ditsholofetso tsa dipeeletso tseno di diegile ka ntlha ya COVID-19, segolo mo makaleng a a tsubutlilweng ke leroborobo leno a a jaaka a go aga dintlo le a bojanala.

Lekala la melemo le dira

bontle thata mo paken eno e ntšhwa.

Setlamo sa melemo sa Aspen Pharmacare sešweng jaana se thankgolotse kgodiso ya sona ya bokanaka R3.4 bilione e e sa bolong go e tsibosa mo Khonferenseng ya Dipeeletso ya ngwaga wa 2018. Go beeletsa ga Aspen mo lephateng la yona la tlhagiso ya dikuno la kwa Gqeberha go dirile gore lephata leno e nne le lengwe la maphata a magolo a tlhagiso ya dikuno tsa melemo ya go idibatsa balwetse kwa booke-long e bile le thusitse mo go tlhagiseng meento e e fetang dimilione di le 100 ya moento wa COVID-19 ya Johnson & Johnson e e tlhagisitsweng.

Mokgatlho wa Lefatshe wa Merero ya Boitekanelo (WHO) le ona o itlhophetse Aforika Borwa go nna lefelo le go tla tlhagisiwang moento wa mRNA mo go lona ka setheo sa Biovac mo puso le lephata la poraefete ba tla dirisanang mmogo.

Ngaka Patrick Soon-Shiong, yo a belegweng mo nageng ya rona ya Aforika Borwa, mmogo le setlamo sa gagwe sa NantWorks sešweng jaana o boletse gore o na le leano le legolo la go tlisa ditirelo tsa tlhokomelo ya boitekanelo mo kontinenteng ya Aforika. Mo godimo ga dipeeletso tseno tse di tla diriwang, seno se tla re thusa go fitlhelela maikemisetso a rona rotlhe a go dira gore kontinente eno e itirele meento e e ka thusang 60% ya

baagi mo ngwageng wa 2040.

Lekala la motlakase le lona ke le lengwe la a a dirileng bontle. Ditlamo di le 25 tse di ratilweng mo kgatong ya botlhanoya dithendara tse dineng di dirile dikopo tsa dithendara mo Letsholong la Dithendara tsa Ditlamo tse di Ikemetseng tsa Tlhagiso ya Motlakase o o Ntšhwafaditsweng go solo-fetswe gore di tla beeletsa bokanaka R50 bilione mo ikonoming. Dikgato tsa go oketsa motlakase o o itirelwang ka dimekawate di le 100 le tsona go na le kgona-galo ya gore di tla tlhatlosa dipalo tsa ditlamo tsa motlakase mo diporojekeng tsa go itirela motlakase.

Sešweng jaana Aforika Borwa e iponetse ditsholofetso tsa ntlha tsa maikano a go beeletsa matlole a a ka dirang R131 bilione a a tla dirisedi-wang go thusa ikonomi ya rona gore e se itshetlege mo didirisi-weng tse di kuelelsang mesi ka go e dirisetsa go reka motlakase o o fetlhiwang ka phefo le letsatsi, motlakase o o fetlhiwang ka metsi mmogo le go tlhagisa dijanaga tse di tsamayang ka motlakase.

Maikano ano a a dirilweng ke naga ya Amerika, Borithane, Fora le Jeremane mmogo le Dinagakopano tsa Yuropa a latela Tumelano e e Utlwanetsweng ke Dinaga kwa Teropong ya Paris, e e reng dinaga tse di humileng di tshwanetse go ema nokeng dinaga tse di santseng di ike-tetsa mo go fokotseng tiriso ya didirisiwa tsa motlakase tse di kuelelsang mesi.

Dipeeletso tseno mo motlakaseng di tla re thusa gore re se tlhole re itemogela go tshaba ga motlakase gangwe le gape ka fa nageng, segolo jang fa motlakase o montšhwa ono o setse o simolotse go dira.

Ditheo tse dintšhwa di le mmalwanyana tsa tshedimotsetso mmogo le megala e e tsamaisang tshedimotsetso e e kgabaganyang ka fa tlase ga mawatle di ka se tlise fela dipeeletso tse dintšhwa, di tla

tlisa gape le mafaratlhatlha a a tlhokagalang go godisa thekenoloji le intaseteri ya mafaratlhatlha a ditlhaele-tsano.

Karolo e e botlhokwa thata ya dipeeletso tsa rona ke diphetogo tse digolo mo ditheong tsa rona tse re samaganeng le tsona mo maphateng a a jaaka lephata la motlakase, la mafaratlhatlha a ditlhaeleletsano, la metsi le la boemelakepe le la dite-rene. Diphetogo tseno di tla tlhabolola tsela ya go dira tiro ka manontlhotlho le go tswa pele, mme seno se tla fokotsa ditshenyegelo tsa go simolola kgwebo mo nageng ya Aforika Borwa, e leng se se tla rotloetsang ditlamo tsa poraefete go beeletsa ka bontsi mo mafaratlhatlheng a go tsamaisa ikonomi ya naga ya rona.

Mo nageng ka bophara jaanong re na le dikgaolo tse di itlhophileng tsa ikonomi di le 13, mme tsona di tlamela babeeletsi ka merokotso ya go beeletsa, ka dituediso tsa le-kgetho tse di tsayang letlhakore la bona mmogo le go enngwa nokeng mo mererong ya go rekisa ditlhagisiwa tsa bona kwa dinageng tsa kwa ntle.

Seno se botlhokwa thata mo go ngokeleng ditlamo tse di dirang segolobogolo ka tlhagisodikuno tse di batlang go rekisetsa naga ya rona le dinaga tsa kwa ntle dikuno tsa tsona.

Botlhokwa jwa dikgaolo tseno bo oketsegile thata fa e sale go tlhomiwa Letsholo la Kgwebisano ya Dinaga tsa Kontinente ya Aforika le le simolotseng go tsena tirisong semmuso fa ngwaga ono o roga.

Le fa dipeeletso di ntse di simolotse go diega ka ntlha ya leroborobo le re leng mo go lona, le go diega ga diporojeke tse dingwe di le mmalwa tse di kabong di setse di simolotse, letsholo la go ngokela dipeeletso lona le setse le simolotse go tshwara lebelo la lona.

Jaaka re ntse re gatela pele mo go diragatseng Leano la go Tsosolosa le go Aga Sešwa Ikonomi, le maitlhamo a lona e leng go samagana le mafaratlhatlha, go aga difeme, go thapa batho le go fetola sebo-pego sa ditheo tsa rona, re tla bona maemo a ntse a tokafala a go dira dipeeletso.